

Коротка історична довідка Особняк, кінець ХІХст., вул. Грушевського,97/1, м. Хмельницький

За генеральним планом забудови повітового міста Проскурова (нині Хмельницького), затвердженого у 1824 р., було передбачено прокладання регулярних прямих вулиць, які були частиною існуючих торгівельних шляхів. Незабаром за цим планом проклали всі основні вулиці центральної частини міста, серед яких нинішня вул. Грушевського. Історична назва вулиці Комерційна, згодом вулиця носила ім'я революціонерки Р.Люксембург, 1991 року перейменована на честь Михайла Грушевського.

За спогадами очевидців, Проскурів у 1880-і роки являв собою невелике містечко з забудовою, переважну більшість якої складала дерев'яні будинки та хати-мазанки, заледве нараховувалось кілька цегляних житлових будинків. Після пожвавлення економічного розвитку міста, зокрема із введенням в дію 1899р. найбільш потужного в місті цегляного заводу, який належав Ш.Гальперіну, а підприємство виробляло цеглу, черепицю, пічні кахлі, на якісно новий рівень перейшла забудова міста. На планах другої половини ХІХ ст. досліджувана територія по вул. Грушевського була ще незабудованою. У кін. ХІХ – на поч. ХХ ст. вздовж головних вулиць міста почали зводити капітальні будівлі, як житлового, так і громадського призначення. Серед житлової забудови виділялись особняки промисловців та заможних купців, представників інтелігенції (лікарів, юристів), промисловців, дворян.

За визначенням ОСОБНЯК – будинок багатого власника, в якому живе одна сім'я. До таких відноситься досліджуваний будинок, збудований на межі століть. Сьогодні він має адресу вул. Грушевського,97/1.Зважаючи на невеликі розміри будинку, можна припустити, що він був флігелем будинку №97. Водночас, історично будинок не мав головного входу з вулиці, а існувало тільки два входи з північного боку, де збережений більш респектабельний, двоповерховий будинок. Таким чином, будинок №97 був особняком, що відступав від червоної лінії забудови з входною зоною перед ним, а у південній частині садиби розташовувався флігель, який ми досліджуємо. На жаль, на сьогодні нам не відомо власника будівель.

Будинок збудований з цегли, одноповерховий з підвальними приміщеннями у північно-східній частині. Прямокутний в плані з розкріповкою на західному фасаді. Планувальна структура за час експлуатації частково змінена.

Після денационалізації 1917 року будинок використовувався в основному, як житло. Історично головний фасад був почленований шістьма вікнами, у післявоєнний період два віконних прорізи було замуровано. У 1967 році будівля зазнала змін: переплановано частково житлові приміщення, демонтовано пічне опалення та влаштовано водяне, проведено воду, каналізацію. Будинок пристосовано під дві квартири.

З 2009 року будинок перебував у користуванні УМВСУ в Хмельницькій області. Цього ж року проведено чергове перепланування будинку, зокрема, на західному та північному фасадах з віконних прорізів влаштовано дверні, обладнано санвузол, планувальна структура замінена на секційну. Фасади, оформлені в «цегляному стилі» з елементами модерну, зберегли свою привабливість, хоч зазнали втручань. На сьогодні будівля раціонально не використовується.

Досліджуваний будинок є типовим для забудови середмістя Проскурова на початку ХХ ст., як житло для представників вищих прошарків суспільства. Досліджуваний садибний малоповерховий тип забудови і нині складає значний відсоток існуючого житлового фонду м. Хмельницького та має цінність, як частина історичного середовища особняків.

Наказом управління культури, туризму і курортів Хмельницької ОДА від 15.09.2010 р. №242 особняк внесений до Списку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини за видом «архітектура».

Мистецтвознавець, кандидат архітектури,
доцент, архітектор I категорії

Інна Березіна

Молодший науковий співробітник НІАБ «Кам'янець»

Віктор Травінський

Список використаних джерел та літератури:

1. Єсюнін Сергій. Вулиці Хмельницького. – Хмельницький – 2012 .
2. Єсюнін Сергій. Прогулянка Проскуровом. Історичні нариси. – Хмельницький. – 2008.
3. Єсюнін Сергій. Місто Хмельницький: історія, події, факти
4. Проскурів. Хмельницький. Подорож у часі – Хмельницький – 2008.
5. Розповідають вулиці міста (До 500-річчя м. Хмельницького – Проскурова). – Хмельницький – 1991.
6. Архитектурно-реставрационные термины. Методическое пособие. Под общей редакцией доктора архитектуры, профессора И.А.Игнаткина.— Киев.Издательство УСХА.1990.С.105
7. https://deparh.khm.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%95%D0%9A%D0%A2_%D0%A5%D0%9C%D0%95%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99.pdf точка доступу станом на 4.03.2021р.
8. <https://deparh.khm.gov.ua/detalnij-plan-teritorij-centralna/> точка доступу станом на 4.03.2021р.